Sveitserstil

Ingen annen stil ble så populær som sveitserstilen, som varte fra ca. 1840 til 1920. Husene fikk endelig vise at det var tre de var gjort av, og alt det fantastiske man kunne få ut av materialet. Vi er fortsatt glad i stilen, og oftest ser vi husene hvitmalt med utskjæringer som de fineste blonder. Men opprinnelig hadde de dype jordfarger.

Av ifi.no

Navnet Sveitserstil henviser til alpeområdenes byggeskikk, der gavlveggen er husets fasade. I Norge får husene isteden en tverrstilt gavlfløy som dekorasjon på fasaden, pyntet med flotte utskjæringer. Takutstikket er så stort at det gir plass til en overdekket veranda, som blir en viktig del av husets utseende. Men den var ikke til å sole seg på. Den gangen var det på moten å være blek. Så verandaen er ofte plassert på skyggesiden og kledt inn i glass.

Konstruksjon og form

Frem til ca. 1850 var det fortsatt tømmer under panelet. Men med sveitserstilen overtok reisverk som konstruksjon. Med den sparte man materialer, og det ble mulig å bygge husene større og plassere vinduene friere. I begynnelsen hadde sveitserstilshusene en symmetrisk grunnplan, ofte en korsplan med veranda på midten. Etterhvert ble en asymmetrisk grunnplan vanligere.

Sveitserstilens dekorative utskjæringer ble først fremstilt med løvsag. Men i 1860-årene kom båndsagen og maskinhøvelen. Disse gjorde det for første gang mulig å levere bygningsmaterialer som ferdigprodusert handelsvare.

Anbefalt av leger

Stilen var en standardhevning. Den høye grunnmuren holdt bjelkelaget tørt. De luftige, høyloftede rommene fikk lys fra større vinduer, og ovnsfyring ga jevn varme om vinteren. Tuberkulose var en ganske vanlig sykdom den gangen, som skulle bekjempes med frisk luft og en sunn livsstil.

Eilert Sundt ble en varm talsmann for sveitserstilen. Han reiste rundt på landsbygden og studerte boforhold og byggeskikk. Han mente at om bøndene begynte å bygge i denne stilen, ville de få inn mer lys og luft og dermed sunnere boliger.

"Kjellermuren løfter husene anselig over mulden. Værelsene blir luftigere, vinduene større, vindusrutene klarere," jublet han.

Fargene utvendig

Mens vi i dag ser sveitserhusene hvitmalt, var de opprinnelig malt i flere farger. Fargene skulle ikke lenger illudere stein, men etterlignet fargene på treverk. Panelet fikk oftest lyse okerfarger, med de konstruktive detaljene fremhevet i en kraftigere farge, som brunt. Utsmykkingen fulgte panelfargen. Populære farger utvendig var 2020-Y20R eller 3030-Y20R på panelet, vindusomramminger i 3005-G80Y og vinduer i Brent umbra.

Noen steder var vinduene isteden lyse, med omramminger i en mørkere tone enn panelet. På slutten av stilperioden ble det vanlig med rødfarge på panelet, slik det fortsatte med Dragestilen. Da var vinduene gjerne hvite med grågrønne omramminger.

Turistarkitektur

Jernbanen i Norge ble bygget ut i de årene stilen var på sitt mest populære. Derfor er mange jernbanestasjoner i sveitserstil. Dette var også med på å spre stilen utover landet, og legge grunnlag for en ny turistarkitektur. Glede over vill natur og en sunnere livsstil ligger i tiden. Mange av våre mest kjente gamle hoteller er i sveitserstil. Dette er enorme trebygninger der de utskårede dekorasjonene letter opp bygningens ellers tunge uttrykk. Blant de mest kjente er KviknesHotel i Balestrand fra 1894 og Villa Fridheim i Krødsherad fra 1892.

Interiørene

Høyde er typisk for stilen. Inne er en takhøyde på 3,50 meter vanlig, mens vi i dag har en standard på 2,40 meter. De luftige rommene fikk brystningspanel og kraftig, profilert listverk. Veggene ble strukket med strie og dekorativt malt med sjablon eller tapetsert med papirtapet. Maskinhøvlet staffpanel var vanlig i mindre synlige rom som kjøkken og soverom. Dørene er høye og har gjerne fire speilfyllinger, liggende oppe og nede og to stående ved siden av hverandre i midten.

Sveitserstilen kom samtidig med Historismen i innredningen. Her plukket man fritt blant tidligere tiders stiler. Den nye møbelindustrien ga vanlige folk rimelige kopier av møbler bare de rikeste hadde råd til før. Interiøret fra Ibsens "Et dukkehjem" er typisk, med overdådige utskårede møbler trukket med plysj og frynser. En palme og et piano hørte med.

Fargene inne

I 1880-årene kom oljet treverk på mote. Fine hus hadde mønsterlagte himlinger og veggpaneler. De fikk en dekor der dører, brystninger og tak hørte sammen. Helst skulle det være eiketre. De som ikke hadde råd til slike edle tresorter, malte gran og furu for å se ut som eik. Dette kalles ådring. Særlig dørene ble

ofte ådret for å gi inntrykk av en finere tresort. Det var en maleteknikk som var vanskelig å skille fra ekte vare når den ble profesjonelt utført. Etter hvert ble fargene i både dekoren og de malte flatene kraftigere, med bruk av rødt og oker.

Typisk for stilen

- Husene hever seg over bakken på en høy grunnmur av naturstein.

- Stor takhøyde inne og høye vinduer med krysspost. Smårutene forsvinner.

- Store takutstikk både på gavlene og midt på langveggen som pyntes med dekorative utskjæringer.

- Fargede og mønstrede vindusglass brukt som dekorasjon, oftest på verandaen og inngangsdøren.

- Konstruktive ledd som stolper, bjelker og sperrer blir fremhevet, også fargemessig

- Ofte spir og tårn

Mer informasjon
www.riksantikvaren.no